Tomáš Gális
Denisa Gura Doričová

O láske, smrti a živote medzi tým

Rozhovory so psychiatrom Péterom Hunčíkom

premedia

premedia

Tomáš Gális, Denisa Gura Doričová

O láske, smrti a živote medzi tým

Rozhovory so psychiatrom Péterom Hunčíkom

premedia

Péter Hunčík: O láske, smrti a živote medzi tým
Prvé vydanie

Copyright © Tomáš Gális, Denisa Gura Doričová
Copyright © Péter Hunčík, 2026
Cover photo © Miro Nôta, 2026
Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia, 2026
ISBN 978-80-8242-535-5

Som Šahan

Dnes sú Šahy, kde ste sa narodili, úplnou perifériou. Dostať sa tam z Bratislavy je pomerne ťažké, dokonca aj autom. V rámci Uhorska to vzhľadom na polohu hlavného mesta Budapešť až také zlé nebolo.

Šahy, po maďarsky Ipolyság, boli župným mestom Hontianskej župy, kam patrila napríklad aj Banská Štiavnica. My sme v päťdesiatych, šesťdesiatych rokoch vyrastali v tom, že mestský národný výbor je vlastne župný dom. Moji rovesníci i generácia pred nami boli v tom, že žijeme vo veľkom župnom meste, ktoré má obrovský vplyv. Bol to pre nás Olymp, kde žil Zeus, až kdesi ďaleko bola Budapešť a do Bratislavy sme ani nedovideli. Musíte si uvedomiť, že do Budapešti je to len osemdesiat kilometrov, no po druhej svetovej vojne už nefungovalo vlakové spojenie. Vždy sme vedeli, kto je zo Šiah, kto sú miestne osobnosti, ktoré osobnosti od nás pochádzajú, čo robí vo svete ten a ten. Boli sme mesto, mali sme nemocnicu a tri či štyri stredné školy. Nakoniec, až do roku 1960 to bolo okresné mesto. Naozaj sme mali pocit, že sme niekto. V roku 1960 sme sa však jedným škrtom pera stali súčasťou okresu Levice, takže sa od nás odsťahovali všetky úrady, zredukovalo sa vlakové spojenie a podobne. No a, samozrejme, bolo to naše maďarské mesto. Zaujímavé, že Ladislav Ballek v románoch Agáty či Južná pošta píše niečo iné. Čiže presne tak, ako som ja videl svoju maďarskú bublinu, on videl tú slovenskú.

Bolo cítiť, že sú bubliny oddelené?

Vtedy to bolo dosť separované. Keď som sa v roku 1951 narodil, minulosť bola ešte veľmi živá. V roku 1938 sme boli prvým mestom, ktoré sa vrátilo do Maďarska. Keď do Šiah došlo maďarské vojsko, vyhlasovali: „Obsadili sme pravý breh.“ Na to moja veľmi ironická mama hovorila: „No jasné,

český vojaci odišli a vy ste prišli, tak aké obsadenie?“ Zaujímavé boli aj všelijaké mýty o tom, kto čo kedy dokázal. U môjho starého otca napríklad trénoval najznámejší maďarský stolnotenista Ferenc Sidó, ktorý bol deväťnásobným majstrom sveta. Podľa starého otca môj strýko Feri báči, ktorého trénoval tiež, nebol horší, ale prišiel rok 1940 a Sidóa oddelili, pretože bol chránený športovec, kým našich ľudí volali Masarykovi psi, ktorí sa v Československu akurát tak nainfikovali. Feri báči išiel okamžite na front a zo sovietskeho zajateckého tábora sa vrátil až v roku 1947.

Mimochodom, veľmi krásne píše o roku 1938 Sándor Márai. Opisuje, ako spisovatelia a umelci z Košíc museli zrazu pochodovať. Opisuje, ako bolo v hoteli, kde predtým čašníci úslužne hovorili „Nech sa páči“, zrazu najviac počuť maďarských dôstojníkov, ktorí na čašníkov revali, keď ich nesprávne oslovili. Moja mama spomínala, ako pracovala v cukrárni u starého otca. Keď za Československa obsluhovala hostí, tak to bolo samé „Dobrý deň, čo si dáte?“. Za Horthyho však začalo veľmi záležať na oslovení, napríklad riaditeľ banky bol pán veľkomožný, riaditeľ strednej školy bol ctený pán, plukovník bol taký a taký. Pre mamu to bol koniec demokracie.

Ako sa cítilo maďarskojazyčné dieťa v dvojjazyčnom hraničnom meste?

Niekedy som sa cítil ako Alica v krajine zázrakov. Mal som strach, aby ma niekto neoslovil po slovensky. Ja som po slovensky spočiatku nevedel, doma sme totiž hovorili po maďarsky, chodil som do maďarskej škôlky a potom aj do maďarskej základnej školy. Tam sa už síce učilo aj po slovensky, ale v škole je to predsa len iné než doma. Až neskôr som sa dozvedel, že Hunčíkovci pochádzajú z Kysúc a že to neboli jediní obyvatelia, ktorí sú pôvodom Slováci. Starý otec Hunčík bol Kysučan, jeho manželka, stará mama rodená Kanyová, bola Maďarka. Pôvodne vraj z francúzskej rodiny, ale to je skôr taký mýtus. Neskôr som sa dozvedel, že Štefan Hunčík bol priemyselníkom v Moskve, až do roku 1917 mal dvestopäťdesiat zamestnancov. Po revolúcii sa vrátil so štyrmi vagónmi nábytku, kobercov, obrazov a kníh. Lenže hrával karty, a kým sa dostal do Kysuckého Nového Mesta, všetko prehral. Vo Vysokej nad Kysucou dodnes existuje Hunčíkov dom, kde je malé múzeum najznámejšieho slovenského drotára Štefana Hunčíka. Starý

otec z maminej strany bol príslušníkom maďarskej džentry – myslím, že po slovensky sa tomu povie zeman –, ale hovorilo sa, že mal len sedem stromov, čiže neveľký majetok. Jeho manželka, teda moja stará mama, bola Slovenka z Opavy pri Veľkom Krtíši.

Moja mama sa na týchto veciach vedela strašne smiať, ja som si až postupne uvedomil, aký je svet zložitý. Napríklad pre moju starú matku narodenú v roku 1889 znamenala maďarizácia postup o stupienok vyššie. Nemuseli ste byť Maďar, ale boli ste členom veľkej uhorskej rodiny, čo sa týkalo aj Slovákov, Nemcov či židov. Stará matka sa vydala za zemana, čím už niečo dosiahla. Jej dcéra, moja mama, narodená v roku 1921, sa vydala za ďalšieho zemana z Veľkej dunajskej kotliny, ktorý bol učiteľom na gymnáziu. Ona práve skončila a zamilovala sa doňho. Zobrali sa tuším v roku 1942 a viem si predstaviť, že pre moju starú matku to bol vrchol krásneho sna. Lenže manžel Pišta nakoniec zomrel vo vojne. Potom sa mama vydala za istého Hunčíka. Viem si predstaviť, že stará mama to nepovažovala za dobré. Najprv našli ozajstného Maďara a zrazu prišiel nejaký chlapík pôvodom z Kysúc. Pamätám si, že napriek tomu sa o Pištovi hovorilo, ako sa zaňho stará mama večer modlila, aj keď už dávno nebol medzi živými.

Mama sa vydala hneď?

Práveže nie. Trvalo asi päť rokov, kým sa vydala znovu. Stále totiž čakala, že sa Pišta vráti, pretože jej hovorili, že je asi v zajateckom tábore. Až keď sa vrátili jeho kamaráti, dozvedela sa, že tam odmietal jesť, pretože sa bál, že ho otrávia, a tak vlastne zomrel od hladu. Ešte aj moje deti si všimli také drobnosti, že pri stole bývalo prázdne miesto určené pre Pištu. Keď sa mama vydávala, mala už svoj vek, dvadsaťsedem či dvadsaťosem rokov. Jej nový manžel Laci bol šikovný, vyštudovaný právnik, advokát, ale myslím si, že ich vzťah nebol nejaký vrúcny, že môj otec bol akousi náhradou.

Prejavila sa spomienka na maminho prvého manžela aj na vzťahu k vám?

Mňa stará matka zbožňovala. To bolo samé: „Poď sem, môj zlatý!“ Lenže s mojím otcom mala veľmi čudný vzťah, čo nebolo bohviečo, pretože sme bývali práve u maminých rodičov.

Čo vlastne mama robila?

Okrem mňa s bratom sa starala o dvoch synov svojho brata, ktorý bol ťažký alkoholik. Mama mala gymnázium, najprv bolo československé, potom maďarské. Zmaturovala, ale nakoniec si urobila cukrársky kurz a tomu sa potom aj venovala. Otec zažil najväčší šok, keď k nám v poslednom roku gymnázia prišiel zastupovať jeden pán profesor, ktorý v tridsiatych rokoch učil aj môjho otca, aj matku, a všetko si zapisoval do malého zošita. Keď som raz odpovedal z dejepisu, zapísal si, že v niektorých ohľadoch sa podobám na matku a, chvalabohu, nie som taký povrchný ako otec. Mama mi ešte pred dvadsiatimi rokmi citovala svoju maturitnú otázku z maďarčiny.

Čo robil otec?

Otec bol síce advokát, ale pracoval ako úradník. Po roku 1938 dostal jeho otec, teda môj starý otec, na výber: buď zostane v Šahách, ale musí zložiť sľub lojality Horthymu, alebo musí ísť preč. Povedal si, že dvadsať rokov bojoval za Československo a zrazu to má zmeniť? Tak radšej odišiel na Slovensko. To stará mama nevydržala a v roku 1940 zomrela na infarkt.

Akého náboženstva boli starí rodičia?

Je to trochu komplikované. Starý otec z maminej strany mal výnimku od pápeža, aby si ako katolík mohol zobrať evanjeličku. On bol Maďar, ona Slovenka. Otcov otec bol katolík a jeho mama patrila k reformovanej cirkvi. On bol Slovák a ona Maďarka. Asi treba dodať, že dnes ide asimilácia opačným smerom ako v čase, keď boli mladí. Život maminej mamy bol poznačený túžbou stať sa Maďarkou. Keď sa mama vydala za Pištu, Maďara z Veľkej dunajskej kotliny, už bola spokojná, že došla do cieľa. No a po jeho smrti sa objavil môj otec, teda taký istý zmiešanec ako celá ich rodina. Mimochodom, keď Miklós Horthy prišiel do Košíc, hovoril aj po slovensky niečo v zmysle: Milí slovenskí spoluobčania, história vyzerá takto, ale nemusíte mať strach, pretože maďarský národ vás privíta vo svojom náručí.

A čo váš brat?

Pavol zomrel pred pár rokmi. Bol o tri roky mladší. U nás sa hovorilo, že mal väčšiu hlavu, ako bolo žiadané, tak si všetci v rodine mysleli, že bude mať nejaké mentálne poruchy. Nakoniec žiadne nemal. Keď zomrel, hovoril po nemecky, po anglicky, po taliansky aj po rusky. Mal vynikajúce miesto v Omnii, čo bol podnik zahraničného obchodu, takže už pred rokom 1989 veľa cestoval. Jeho kolegovia mi hovorili, že bol výnimočný tým, že nikdy nebral úplatky, len sa napríklad dal pozvať na finále futbalových MS v Mexiku. Sám bol v mladosti mimoriadne talentovaný futbalista. Dostal sa až do juniorského mančaftu Slovana Bratislava, lenže tam zistili, že trpí tupozrakosťou. Lekári mu navrhli, aby prestal hrať. Tak začal študovať jazyky a šiel na Vysokú školu ekonomickú v Bratislave. No a napriek tomu, že nebol v strane, sa dostal tam, kam sa dostal.

Žil sám?

Keď mal asi tridsaťosem rokov, zobral si moju bývalú spolužiačku z gymnázia. Bola to veľká láska, ona už mala dve dcéry, ale po krátkom čase zomrela. O pár rokov prišiel s tým, že má novú partnerku, zhodou okolností sesternicu bývalej manželky, ktorá však bola asi o sedemnásť rokov mladšia. Ona pre to mala aj konflikty s rodičmi. Nakoniec sa im narodila dcéra, no vzťah sa aj tak rozpadol. Naraz sa objavila moja kolegyňa psychiatrička, ktorá mi povedala, že je tehotná a otcom je môj brat. Brat protestoval, tvrdil, že on tam vtedy nebol, napriek tomu platil osemnásť rokov alimenty. To bolo veľmi čudné. Ešte dva dni pred jeho smrťou sme spolu sedeli na káve v Komárne. V podstate vykrvácal. Mal ťažké lumbago, seknutie v krížoch. Od neurológa stále dostával ibuprofénové a iné preparáty, ktoré majú tendenciu ničiť žalúdok a občas majú až fatálne následky. Nič nebolí, len je človek slabší a slabší.

Narodili ste sa šesť rokov po skončení vojny. Cítili ste nejaké jej dozvuky?

To už asi nie. Ale viem, že ešte dva roky pred mojím narodením boli zavreté maďarské školy, ešte stále platil zákon o kolektívnej vine. A na železnici, na polícii, vo veľkých obchodoch, v mestskom dome – všade sedeli Slováci. Svoj strach som už spomínal. Ale tie hranice neviedli len medzi Maďarmi

a Slovákmi. Okrem pár židov, ktorí sa vrátili po vojne, bola v Šahách aj dosť veľká skupina Rómov. Podobne ako pri Slovákoch aj pri nich som cítil jasné hranice, vedel som, že to nie je naša skupina. Ale obrovský problém pre mňa predstavovali práve židia, ktorí sa vrátili, a ich deti. Kamarátili sme sa, hrávali sme spolu futbal, ale nikdy som ich nepozval k nám domov a ani oni nepozvali mňa. O tom, prečo to tak je, sme si len šepkali.

Až do čias transportov boli takmer všetci podnikatelia v Šahách židia. Môj starý otec ako cukrár patril do tej istej kategórie a hrával s Mayer báčim karty. Starý otec vyrábal aj zmrzlinu, a preto mal ľadovňu, kde si Mayer báči odložil cenné veci. On sa po vojne vrátil, ale nikto iný z jeho rodiny už nie. Skrátka, stále tam bolo nejaké tajomstvo, ktoré sa mi odkrývalo len postupne. Stará matka napríklad prehodila, že dnes je sobota, a preto Mayer báči nepríde. Len postupne mi povedali, že jeho rodina zomrela počas vojny. A všimol som si aj to, že keď u nás v záhrade videl nejaké deti, tak si len zapálil a odišiel. Moji židovskí futbaloví spoluhráči boli vynikajúci kamaráti, hovorili po maďarsky, ale stále medzi nami bola nejaká hranica. Nevedel som si to vysvetliť, ale detská fantázia je obrovská, tak som si vymýšľal, že možno sa nejako líšia telesne, čo ja viem, že necikajú tak ako ja.

V roku 1956 ste mali len päť rokov. Pamätáte si revolučné udalosti, ktoré na jeseň zachvátili Maďarsko, najmä Budapešť?

Pre mňa to bola zásadná udalosť. Otec aj Feri báči vtedy dokonca dostali povolávací rozkaz, pretože existovala možnosť, že do Maďarska napochoduje celá Varšavská zmluva. Nakoniec to nebolo potrebné a Sovieti to povstanie rozstrieľali sami. Vedel som, že obaja sedia v budove strednej školy a čakajú na rozkaz. Kým boli v pohotovosti, stará mama im zabalila nejaké jedlo a oblečenie a poslala ma s tým za nimi. Viete si predstaviť, ako som to asi prežíval, keď to bolo v budove slovenského gymnázia. Musel som sa nabifľovať, ako presne sa dostanem do konkrétnej triedy, aby som sa nemusel na nič pýtať. Zanechalo to vo mne dojem, že sa chystá niečo strašné.

Pamätám si, že v rodine sme počúvali Slobodnú Európu, kde hovorili o tom, že na budapeštianskych uliciach tečie hrdinská krv. Až neskôr som sa dozvedel aj to, ako vtedy hlásatelia Maďarov povzbudzovali. Plukovník Bell vysvetľoval, že povstalci majú dobré šance a že majú vydržať, kým im

Amerika príde na pomoc. Ako škôlkar som mal predstavu, že kam inam už môže prísť americká armáda než do Šiah, odkiaľ pôjde ďalej do Budapešti. A my deti pôjdeme s vojakmi tiež. Realita bola, samozrejme, úplne iná.

Bola to ilúzia.

Keď mi dal starý otec kľúč, aby som zavrel bránu, bolo jasné, že ide na prvorepublikovom rádiu počúvať Slobodnú Európu. Keď dospelí sedeli okolo stola a počúvali, bolo mi aj ako päťročnému jasné, že sa deje niečo veľmi dôležité. Ale nedával som si pozor. Keďže som chcel byť v škôlke stredobodom pozornosti, ráno som učiteľkám referoval, čo sme večer počuli v rádiu. Viete si predstaviť, ako ma všetky so záujmom počúvali. Jedna z nich, Slovenka, mi však začala nadávať, či ona má ísť domov, pretože to, čo som počul zo Slobodnej Európy, bolo podľa mňa určené pre našich, teda Maďarov. Vtedy ma jedna maďarská učiteľka odprevadila domov a povedala mame, aby ma nepúšťali do škôlky, kým to v Maďarsku trvá, pretože by som mohol povedať niečo nebezpečné.

Spomínate si, či niekoho v súvislosti s maďarskou revolúciu potrestali?

V noci z tretieho na štvrtého novembra 1956, keď sovietska armáda napochodovala do Maďarska, jedna pani zo vzdialenejšej rodiny zapálila sviečku na počesť padlých hrdinov. Najprv ju strčili do Levíc, potom na nejaký čas do Leopoldova.

Kedy ste sa naučili po slovensky?

Postupne. Začalo sa s tým v škôlke a na základnej škole to bol už riadny vyučovací predmet. Naučil som sa po slovensky, ale chýbala mi istota. Nakoniec som ju nabral, ale rozhliadnite sa po tejto pracovni – sú tu väčšinou maďarské knihy, pretože to mi ide najlepšie.

V románe *Hraničný prípad* často spomínate na maminho brata.

S ním sme boli častejšie ako s otcom, ktorý chodil na týždňovky. Bol milý, fantastický, citoval rôzne knihy, spieval árie, napríklad z opery *Turandot*. Ako desaťroční sme už s bratom citovali maďarských básnikov. Feri báči nás skúšal tak, že začal nejakú báseň a my sme ju mali

dokončiť. A popritom sa pýtal: „Majú Slováci niečo také? Nemajú. A táto olejomaľba, kto je autorom? Ukáž mi niečo také u Slovákov! Nič také nemajú. Majú síce *Krútňavu*, ale takú širokú škálu umenia, akú máme my Maďari, nemajú.“ A ja som si myslel, že síce nič nemajú, ale môžu ma zavrieť.

Zavrieť?

Jednoducho, mal som strach. Mal som napríklad strach, aby nás nezastavil pán Hlbočan, ktorý bol kapitánom Verejnej bezpečnosti. Ale nešlo len o policajtov. Napríklad mäsiarstvo viedol pán Cabaj a vždy, keď som tam mal ísť niečo kúpiť, som dostal strach, že sa ma opýta, ako sa má starý otec, a ja budem len tak mrmlať. Niekedy v druhej triede som mal ísť kúpiť do samoobsluhy hladkú múku. Tak som hľadal *sima liszt*, ale nikde som ju nenašiel. Prečo je tam len hladká múka? Prečo majú Slováci výhodu? Prečo, keď chodíme do rovnakej školy, oni majú hladkú múku a ja nemám *sima liszt*? Doma ani na ulici to nebolo ťažké. Mali sme susedov, ktorí sa síce volali Rezniček, Hriadeľský, Hopfinger, no všetci sa hlásili k Maďarom. Ale bolo jasné, že keď chcete dosiahnuť nejaké postavenie, musíte byť Slovák, ako Maďar sa nikam nedostanete. Boli aj prípady, keď maďarské rodiny dali deti do slovenskej školy. Viete si predstaviť tie debaty: „Vyplatilo sa ti to? Načo si tam toho Ďusika dal?“ „Ale aspoň vie po slovensky,“ bránil sa pán Unterberger. Bol tam prítomný stály pocit, že nie sme doma, že to nie je naše, ale nie je to ani ich. A keď prišiel rok 1956, tak si mnohí mysleli, že nastane nejaká zmena. To, že som si ako päťročný predstavoval, že do Šiah priletí americká armáda, pre mňa znamenalo nádej, šancu, že sa to zmení.

Menilo sa to vekom?

Stále vo mne bola nejaká paranoja, napríklad z toho, že ma osloví policajt. Raz prišiel z Maďarska na návštevu otcov veľký priateľ, komunista a generálny riaditeľ maďarského ropovodu. Mal som vtedy desať či jedenásť rokov a počas návštevy som sa otca čosi opýtal. Ten jeho priateľ reagoval: „A tvoj syn chodí do maďarskej školy? To sa nehanbíš? Laci, ty nevieš, čo je proletársky internacionalizmus? Musíš ho dať do slovenskej školy. To chcete robiť ostrov revolúcie proti Československu?“

A chceli ste?

Nie, ale boli sme hrdí na to, čo sa dialo v Maďarsku, aké výsledky dosahovali maďarskí športovci, kto všetko nastúpil za Ferencváros a podobne. A zrazu prišiel človek z Budapešti a pýtal sa, kto vlastne sme. Postupne sa vo mne prebúdzal pocit istej osamelosti, objavila sa otázka, ku komu vlastne patríme. A to jediné, kam sme patrili, boli Šahy.

Ako to prežívali generácie pred vami?

Starý otec sa po roku 1938 dostal do veľmi nepríjemnej situácie. Viem si predstaviť, že ako šéf miestneho cechu pekárov a cukrárov išiel aj on na námestie privítať maďarskú armádu. Lenže prišiel nový rok 1939 a starý otec už nedostal pozvánku. Ako je to možné, keď jeho deti chodili do maďarskej školy, jeden syn bol farárom a druhý vyštudoval obchodnú akadémiu? Problém bol v tom, že paktoval so židmi. Vtedajšia ideológia totiž hovorila, že žid síce nemôže za to, že je židom, ale kresťan, ktorý sa k nemu pridá, za to nesie zodpovednosť a je nebezpečný. Mama spomínala, že ešte niekoľko dní pred deportáciami s nimi chodila do školy židovská spolužiačka. Keď neprišla do školy ani pani učiteľka, žiakom odporúčali, aby sa na nič nepýtali. Nemali sa síce pýtať, ale nakoniec sa dozvedeli, o čo ide. Mamu raz chytili, keď išla niečo zaniesť do geta, a pohrozili jej, že tam zavrú aj ju. Ako dieťaťu mi to mama podávala v maličkých dávkach, ale postupne som pochopil, čo sa dialo. Niekedy vo štvrtej, v piatej triede som sa dostal na okresné kolo dejepisnej olympiády. Mama mi však namiešala kriedu a ja som vzápätí dostal teplotu. Mala panický strach z toho, že keďže som taký ambiciózny, začnem hovoriť aj to, čo sa hovorí doma. Tak ma tam radšej nepustila.

Uvažoval niekto z rodiny, že sa presťahujete do Maďarska?

Naše mesto je položené tak, že hneď za železničnou stanicou je Maďarsko. Keď sme šli do Dudiniec vlakom, pozerali sme sa zo stanice na ľudí, ktorí už boli za hranicami, a hovorili sme si, ako im je dobre, pretože žijú v Maďarsku. Ako deti sme fantazírovali o tom, že by sme raz prehodili výhybky a vlak by sa pohol smerom za hranice. Napokon, v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch bolo cestovanie stále dosť obmedzené. To boli detské nápady. Ale z dospelých o presťahovaní nik neuvažoval, veď tu sme

boli doma. Obe rodiny žili v Šahách, len ich považovali za mesto, ktoré Čechoslováci zobrali Maďarsku. Feri báči sa občas nadránom prešmykol cez Ipeľ, ktorý je v lete riadne nízky, za hranice, vybehol do kopcov a vrátil sa okolo obeda s plným košíkom a so slovami, že nám priniesol domáce huby. Ja teda huby nenávidím, ale tie som zjedol, keďže boli z domova. Tento spôsob myslenia nebol nijako výnimočný. Časom som si všimol, že tak uvažuje aj sused, aj druhý sused a dokonca aj súdruh učiteľ. Samozrejme, že súdruh učiteľ musel v škole povedať, že po skončení prvej svetovej vojny musela monarchia padnúť a správnym riešením bolo Československo, ale keď sedel s mojím otcom v krčme, hovoril mu, akú katastrofu predstavoval Trianon.

Slovákov sme brali ako kolonizátorov, ktorí k nám prišli, aby to tu spravovali. Napokon, aj na Žitnom ostrove sa niektoré osady nazývajú Kolónia, napríklad Michal na Ostrove – Kolónia, a ich obyvateľov volali kolonisti. Neboli len zo Slovenska, ale aj z Moravy a Čiech. Často to boli jednoduché sedliacke rodiny, ale viete si predstaviť, ako o nich zmýšľali miestni Maďari: „Prišli to tu celé obsadiť." Ešte aj my deti sme Slovákov považovali za agresívnych, vyčítali sme im, že sa ani jeden nenaučil ani slovo po maďarsky, kým my sme sa po slovensky naučiť museli.

Ale úplná slovakizácia aj tak nenastala.

Nie, po sto rokoch je Žitný ostrov stále maďarský. Ešte v roku 1990 boli podľa sčítania na Žitnom ostrove stále tri stopercentne maďarské dediny. Kým naposledy sa k maďarskej národnosti na celom Slovensku prihlásilo 440-tisíc ľudí, v roku 1990 to bolo ešte 580-tisíc. No tridsať rokov predtým mi bolo tak ako všetkým ostatným jasné, že nás Slováci prišli kolonizovať a vykorisťovať. Nepočul som o tom, že by u nás bývali bitky, teda okrem legendy, že Mayer báčimu krátko po vojne vojak vybil zlatý zub. Problém bol v tom, že som išiel na poštu a tam sedela pani Očarová, ktorá sa ma spýtala, čo chcem, a ja som nevedel, ako to povedať po slovensky. Išli ste na MNV a tam sedel nejaký súdruh, s ktorým ste sa takisto nevedeli dohovoriť, pretože všetky podobné miesta boli obsadené príslušníkmi väčšinového národa. A mentálny svet väčšiny Slovákov, ktorí tam prichádzali, bol naozaj mentálnym svetom delegovaného človeka, ktorého poslali, aby zo Šiah spravili československé územie.

Jedinou výnimkou bol pán Ballek, otec spisovateľa Laca Balleka, ktorý bol vedúcim colníkov. Prvých desať rokov po vojne bola ekonomická situácia v Maďarsku ako v porazenej krajine, ktorá bola posledným Hitlerovým spojencom, veľmi zlá, a tak sa medzi Slovenskom a Maďarskom vo veľkom pašovalo. Už som spomínal, že v okolí Šiah tvorí hranicu rieka Ipeľ. Vtedy bol síce už bez mostov, ale v lete je často hlboký len tridsať, štyridsať centimetrov. Ballek báči bol vraj jediný, kto sa pri kontrole zámerne otočil, aby nemusel proti pašerákovi zasiahnuť. Odvtedy, čo som sa to dozvedel, som si pamätal, že existuje aj taký Slovák.

Dnes žijete v Dunajskej Strede. Ako sa pozeráte na Šahy s odstupom desaťročí?

No tak, som čestným občanom mesta. Tým som sa stal asi aj vďaka tomu, čo som napísal a čo som preň urobil. Dunajská Streda pre mňa znamená toľko, že tu bývam. Som Šahan, tak ako ním bol Lacko Ballek. Vedel som aj o tom, čo sa dialo v Budapešti, ale gro udalostí, ktoré som vnímal, sa odohrávalo v Šahách. Mali sme tam napríklad ochotnícke divadlo, kde sa hrávali operety. To nie je len tak, veď v *Čardášovej princeznej* je na javisku asi štyridsať ľudí. Režisérom bol Tibi báči, pomocník môjho starého otca. Po vojne dostal ako kultúrny pracovník výnimku, preto mohol jazdiť do Budapešti, kde navštevoval operetné divadlá, robil si poznámky a potom to prenášal k nám. Samozrejme, podmienkou bolo uviesť aj sovietsku operetu, ktorú inak viem spievať dodnes. Jej autorom bol istý pán Dunajevskij, ktorého poslali niekedy v roku 1952 do Maďarska učiť sa, ako robiť socialistickú operetu, že tam musí byť traktorista a podobne.

Takže žiadna periféria?

Nie. Pyšný som bol aj na to, že sme v nemocnici mali infekčné oddelenie, čo nebolo všade. V takomto svete som žil. Na jednej strane pýcha, že ako Maďari máme najlepších hudobníkov a futbalistov, na druhej strane pýcha na Šahy, kde máme lepšie divadlo než v Budapešti.

Kedy ste nadobudli širší rozhľad?

Obrovskú rolu v tom zohral šport. Ten spočiatku rozdeľoval, pretože keď sme mali atletické preteky, bolo cítiť obrovské súperenie medzi

slovenskou a maďarskou školou. Takto sa to udržiavalo, aby sme vedeli, kto je kto. Na tých Maďarov, ktorí chodili do slovenskej školy, sme sa pozerali úkosom. Ale späť do minulosti. Ako futbaloví dorastenci sme už mali spoločné mužstvo. A vtedy nám zas v Dunajskej Strede nadávali do Slovákov a bili nás dáždnikmi. A tak Slovák Hanuska vysvetľoval Maďarom v Dunajskej Strede, že medzi sebou hovoríme po maďarsky. A tie mená! Bielik, Hanuska, Hriadeľský, Chrenko, Hunčík a Ligač boli Maďari, kým Slováci sa volali Juhász a podobne.

Nechceš ísť na medicínu?

Ako si spomínate na rok 1968?

To som mal sedemnásť. Priznám sa, že niečo mi na tom nesedelo. Keď z čela strany odvolali Antonína Novotného, otec i Feri báči si mysleli, že bude koniec cenzúry, že sa bude žiť ľahšie. Otec dovtedy nemohol pracovať ako advokát, pretože bol politicky nespoľahlivý. Keď padol Novotný, atmosféra bola naozaj voľnejšia, to však neznamenalo, že sme zrazu boli slobodní občania. Ale vtedy sa začali debaty o tom, čo nebolo dopovedané v roku 1945 či 1948. Vladimír Mináč napríklad písal, že tu žije len jeden národ, na čo mu z maďarskej strany prišla odpoveď, kto sme, čo sme. Boli to ťažké bojovné debaty, ktoré som ako sedemnásťročný sledoval. A my dorastenci a študenti gymnázia sme sa o tom hádali tiež.

Čo pre vás znamenal šport?

Robil som najmä atletiku, vzpieral som, hral som futbal. Bavilo ma to, ale iste to bola aj nejaká kompenzácia. Ako by som sa mohol stať stredobodom pozornosti? Napríklad tak, že budem mať vynikajúce športové výsledky. A ako by sa dalo cestovať do zahraničia? Zase len cez šport. Kým ostatní vyzerali ako basketbalisti, ja som mal len stošesťdesiatosem centimetrov, ale aj tak som robil desaťboj. Nebolo to ľahké. Kým oni ľahko preskočili aj stoosemdesiat centimetrov, ja nie. Feri báči mi to vysvetľoval: „Péter, pri vrhu guľou či hode oštepom je základným parametrom tvoja výška, presnejšie to, z akej výšky náradie vypustíš. Dôležitý je aj rozdiel medzi tvojou hmotnosťou a hmotnosťou gule. Hoci si samý sval, máš len sedemdesiat kíl, čo je oveľa menej, než vážia tvoji deväťdesiatkiloví súperi. Môžeš použiť akúkoľvek techniku, no toto je zásadný rozdiel. A to isté, čo pre guľu a oštep, platí aj pre disk.“ Ale aj tak som robil, čo sa dalo. Dodnes mám diplom z majstrovstiev

Slovenska v Žiari nad Hronom, kde som skočil do diaľky šesťstodvadsaťsedem centimetrov. Ale skok do výšky, skok o žrdi aj stodesať metrov cez prekážky som mal slabé, takže desaťboj ozaj nebol pre mňa.

Potom ste presedlali na vzpieranie?

Áno, ale bolo to ťažké. Ešte v prvom ročníku medicíny som stíhal chodiť na tréningy, ale keď som vyletel z takej a onakej skúšky, došlo mi, že na štúdium treba mať zadok. Skrátka, treba si sadnúť a učiť sa. Niekto vypočítal, že medici sa musia naučiť naspamäť štyridsaťtisíc strán. V šiestom ročníku z toho už veľa neviete a mnohé z toho ani nepotrebujete, pokiaľ sa ďalej nechcete venovať biochémii či anatómii, ale predtým to musíte vidieť, aby vás nevyhodili. Ak sa dobre pamätám, tak zo stopäťdesiat ľudí postupne vyhodili sedemdesiat.

To už sme dosť predbehli, vráťme sa do roku 1968. Spájali ste si s Alexandrom Dubčekom nejakú nádej?

Samozrejme. Pre nás Maďarov, a to nielen v Šahách, predstavovala demokracia menšinové práva. A tento človek, ktorý vybavil zrušenie cenzúry, umožnil vznik Klubu angažovaných nestraníkov, bol napríklad pre môjho otca veľký hrdina. A ešte aj skákal do vody v neďalekej Santovke. Feri báči bol zdržanlivejší, hovoril: „Pozor, KAN je síce fajn, ale nie je tam žiadny Maďar.“ Otec na to: „Počkaj, Dubček to vybaví.“ A Feri báči mu odpovedal: „Ale, Lacika, veď si právnik, tak nebuď taký naivný.“ Ale Dubček bol väčšinou vnímaný pozitívne, nielen u nás doma, nielen v Šahách, ale všade.

Predpokladám, že 21. augusta do Šiah neprišli sovietski, ale maďarskí vojaci. Brali to ľudia v meste podobne ako v roku 1938?

To už bolo iné. Už len preto, že prešlo ďalších tridsať rokov. Poviem vám, čo som robil ja. Krátko pred polnocou 20. augusta 1968 sme šli z krčmy, totiž po tréningu sme si sadli na kofolu, keď sme v meste stretli prvý tank, z ktorého vyliezol nejaký podplukovník. Začal hovoriť po maďarsky, čo bolo prekvapenie už len preto, že sme nikdy predtým nevideli, aby taký vysokopostavený vojak hovoril po maďarsky. Rozprával o proletárskom internacionalizme a Varšavskej zmluve, čo boli výrazy, ktoré sme dovtedy poznali len v slovenčine. No a hovoril aj

o súdruhovi Dubčekovi, ktorý je síce dobrý, ale naivný. Takto sa s nami vojaci bavili hádam hodinu. V jednom momente však politruk vytiahol barack pálinku s tým, že sú opäť doma. Neviem, či to bol Števo Hanuska alebo Šikula, chlapec, čo neskôr spadol pod tank, kto vykríkol: „Čo tu, dočerta, kecajú? Veď nás prišli obsadiť, to je okupácia!“ Spomínam si, že sme sa hádali s Lacim Tóthom, ktorému sa príhovory vojakov páčili, až sme mu pohrozili, že už s nami nebude hrávať. Nakoniec, azda okolo jednej, aj on uznal, že ide o okupáciu.

Čo bolo potom?

Jeden z nás, asi Pišta Hanuska, prišiel s nápadom, aby sme pootáčali smerové tabule, aby vojaci nevedeli, kadiaľ ísť. Tak sme na mopedoch vyrazili do okolia a menili sme to. No a medzitým chalan, ktorý to celé organizoval, vyliezol na strom a spadol z neho presne pred tank. Prvého septembra bola veľká spomienka, niekto po ňom navrhol pomenovať futbalové ihrisko, no prišiel rok 1969 a už bolo počuť len reči o tom, že niektorí nerozvážni mladí ľudia chceli ísť proti Moskve, ktorá nám prišla pomôcť. Takže sa z neho stal zradca zmanipulovaný buržoáznymi silami. Keď to počuje tínedžer, je to preňho veľký šok.

Čo vás priviedlo k tomu, že ste sa rozhodli ísť na medicínu?

To, že chcem byť lekárom, bolo spojené s mojím starým otcom, ktorý zomrel ako sedemdesiatročný. Mal som šestnásť rokov. Podľa vtedajších zvyklostí sme ho zobrali z nemocnice, aby zomrel doma. No a ja som mal naňho dávať pozor, kým nezomrie. Keď sme ho brali z nemocnice, hovoril, že by ešte veľmi rád videl hviezdy nad hlavou, tak o pár hodín prišli maliari, ktorí vymaľovali celý plafón namodro aj s hviezdami. Zomieral asi týždeň a ja som sedel vedľa neho. Raz hovoril po slovensky, inokedy po maďarsky, raz mal studenú ruku, inokedy teplejšiu, raz dýchal lepšie, raz horšie. Keď som bol dieťa, chodil som k nemu nerád, ale zrazu som videl toho človeka, ktorý občas ešte rozkazoval môjmu otcovi, ako plače, ako prosí, aby som mu podal trochu vína. V posledný deň povedal, že už ani to telo nie je dobré. Na chvíľu som odbehol, a keď som sa vrátil, bol mŕtvy. Hovorí sa, že v najťažších chvíľach je človek sám, a v jeho prípade sa to vyplnilo. To bol asi kľúčový moment, keď som nevedel, čo mám robiť, aby sa mal lepšie. Vtedy som si povedal, že chcem byť lekárom.

A kedy ste si povedali, že to bude psychiatria?

Trvalo to asi rok, dva. Ako medik som mal krásne plány: gynekológia, chirurgia, prípadne interná medicína, ale časom som začal uvažovať inak. Na internom, kde som praxoval, ležal jeden maďarský katolícky kňaz, ktorý mi rozprával, ako to bolo v tridsiatom ôsmom, ako to vtedy prežíval. Hovoril, že jedna vec je, že je jeden Pán Boh, ale druhá vec je, že my sme Maďari. A to ho trápilo ešte tridsaťpäť rokov od Viedenskej arbitráže. Dva, tri dni mi rozprával len o tomto a ja som sa začal zaujímať o jeho mentálny stav. Vtedy prišla myšlienka, že ani psychiatria nemusí byť zlá. V mladom veku človek veľa premýšľa aj o sebe. Aj ja som premýšľal napríklad o tom, prečo mi to nevyšlo s tým a tým dievčaťom, uvažoval som, či som dostatočne pekný, prečo ma nechcú, prečo majú vyšší chlapci úspech. A do toho sa primiešali spomienky z detstva, keď mi manželka Feri báčiho hovorila, že mám veľkú riť, aj keď cvičím. To som bol tínedžer, ale ani neskôr si človek nie je istý a stále si kladie podobné otázky. Mal som veľkú lásku, s ktorou som mal prvý sexuálny vzťah. Bolo to pekné, lenže ona potom odišla študovať právo do Košíc a v októbri či v novembri mi napísala, že už má chlapca, Slováka. To som si hovoril, že Slováci nám zoberú aj toto!

Čiže pre psychiatriu ste sa rozhodli aj pre vlastné trápenia.

Pre všetky svoje problémy, tie slovensko-maďarské i vzťahové. Mimochodom, vtedy som začal písať básne. Prijali ma na univerzitu, o ktorej som sníval, a zrazu som zistil, že chcem byť básnikom. A zhodou okolností bol prvým človekom na internáte v Horskom parku, s ktorým som sa veľmi skamarátil, Maďar, ktorý už písal a volal sa Lajos Grendel. Bol o tri roky starší, už aj publikoval a hovoril mi, že musím najprv čítať. Dal mi zoznam sto kníh, zväčša maďarskú modernu, ale bol tam aj Updike, Vonnegut, Thomas Mann, a povedal mi, že keď to všetko prečítam, mám sa prihlásiť, že spolu budeme debatovať o literatúre. Tým sa začala moja kalvária. Akoby nestačilo, že som sa musel učiť slovenské lekárske výrazy, musel som čítať aj toho Manna. Otec za mnou občas prišiel do izby debatovať o tom, aké krásne je študovať medicínu. Pýtal sa ma trebárs na jednotlivé svaly, ja som mu odpovedal, ale tŕpol som, aby nezdvihol knihu anatómie a nenašiel pod ňou beletriu. Ale aj to malo vplyv na moje rozhodnutie venovať sa psychiatrii.

Aký bol otec? Spomínali ste, že chodil na týždňovky, čo nevyzerá na intenzívny vzťah.

Nemohol robiť advokáta. Robil síce v kancelárii, ale mimo domova. Keďže sobota bývala v časoch môjho detstva pracovným dňom, prišiel až v sobotu večer odkiaľsi z Levíc alebo z Krupiny. V nedeľu ráno odišiel do kostola, tak sme sa videli až na obed, keď sa ma opýtal, či mi ide matematika. Boli to skôr formálne debaty. Niekedy si nás s bratom dokonca pomýlil. No a v nedeľu večer zase odišiel. Bol to pre nás vlastne cudzí človek a emočný vzťah k nemu nebol možný. Mal som síce otca, ale vídaval som ho len v sobotu a v nedeľu, keď si čistil topánky a skúšal nás z nemčiny: „Wo ist die Haltestelle?“ A to trvalo aj dve hodiny. Na druhej strane, on to naozaj považoval za dôležité. Bol to on, kto ma doviedol k Imre báčimu, že sa idem učiť angličtinu. Ten k nám chodil na krémeše, no stará mama ho nenávidela, pretože nás buzeroval nielen s angličtinou, ale ešte aj s gréckymi písmenami.

To je predsa alfa a omega.

Neskôr mi to mama vysvetlila. Môj otec vyznával filozofiu, že do sedemnástich, osemnástich má dieťa vychovávať škola a on do procesu vstúpi až neskôr. V podstate to tak aj vyšlo. V roku 1967 či 1968 dostal miesto v Šahách, stále síce nemohol vykonávať advokátsku prax, ale už bol doma. Dovtedy sme mali taliansky rodinný model. Aby ste mi rozumeli, u nás, v Nemecku či v severnej Európe je väčšinou vertikálny model: jeden otec, jedna matka a deti, a keď z toho niekto vypadne, je to veľká tragédia. Taliansky či rómsky model je horizontálny: patrí doň aj širšia rodina a niekedy aj celá ulica, kde každý o každom vie a pomôže. Stará mama, Slovenka, to vedela držať pokope. Mala troch synov a moju mamičku a k tomu si pridajte deti. Moja mama vtedy nebola zamestnaná, tak sa učila s deťmi svojho brata. Ujo zas športoval s nami.

Keď sa otec vrátil do Šiah, nadviazali ste užší vzťah?

Nie. Vtedy totiž zbadal, že kým bol preč, tak nás jeho švagor, matkin brat, prevychovával v zmysle svojej filozofie. Napríklad sme športovali, robili sme, čo sa dalo. Pingpong som pre oči hrať nemohol, tak som začal robiť atletiku ako jeho syn. S tým, že sa tomu venujem, mal otec

problém. Keď sa vrátil, myslel si, že má doma jedného múdreho, racionálne zmýšľajúceho syna, ktorého zaujíma matematika, fyzika a jazyky, no syn začal hovoriť o skoku o žrdi, o brušnom svalstve a podobne. Koľko len musela mama klamať, keď som bol na pretekoch v Prievidzi či v Poprade! To bola naozaj kognitívna disonancia, obrovský rozdiel medzi tým, čo som zbožňoval, a tým, že som otcovi nesmel hovoriť: „Predstav si, skočil som toľko a toľko!“

Ale aspoň vás vzali na medicínu.

Lenže nie na prvý raz. Skúšky som síce spravil, no nezobrali ma údajne pre nedostatok miesta.

Čo ste robili, keď vás nevzali?

Vybral som sa do Anglicka. Je to neuveriteľný príbeh. V roku 1956 stopli v Šahách človeka, ktorý chcel prejsť na motorke do Maďarska, pretože nemal tamojšie vízum. Na hlavnom námestí síce okolostojacim vysvetľoval, kto je, čo je, no nikto nevedel po anglicky ani slovo. Niekomu však, našťastie, napadlo zavolať Imre báčiho. Začali spolu debatovať a táto debata nakoniec prerástla do korešpondenčného priateľstva. Ročne si vymenili tri, štyri listy a Angličan raz za niekoľko rokov prišiel aj do Šiah. Raz sa tam dokonca zastavil, keď išiel na motorke do Moskvy. No a naposledy bol u nás v roku 1969, práve vtedy, keď mi z univerzity napísali, že ma neprijímajú. Vedel som po anglicky, rozprával som sa s ním a hovoril som mu, že teraz budem musieť ísť na povinnú vojenčinu. Tak mi navrhol, že ma zoberie na motorke do Londýna. To sa, samozrejme, nedalo uskutočniť len tak, ale dohodli sme sa, že keď príde domov, napíše mi pozvanie. Tak sa aj stalo, a keďže vtedy to bolo ešte relatívne voľné, obišiel som tri, štyri miesta, kde som si vybavil nutné papiere, a mohol som ísť. Jediné, čo mi nepovolili, bolo, aby som s ním odišiel na motorke, tak mi Sidney Broomfield zaplatil letenku.

Čo ste robili v Londýne?

Býval som uňho a prvé týždne som sa len tak motal po meste. Spoznával som, ako žijú Angličania, v sobotu večer sme išli na Piccadilly Circus, kde sme čakali na čerstvé vydanie *Sunday Times*, rozdelili sme si ich napoly a ja som do tretej, štvrtej čítal. Po dvoch týždňoch mi však za-

čalo byť nepríjemné, že nič nerobím, tak som si začal hľadať miesto. Keďže som bol vzpierač, vyskúšal som aj prístav, ale chvíľu som skúšal aj upratovať ulice. Nakoniec som zakotvil v kaviarni. Už vtedy pochádzala väčšina ľudí, ktorí vykonávali podobné práce, z iných krajín než z Británie. Často z Argentíny, Indie, Pakistanu, Malajzie a podobne. Podobne ako oni aj ja som bol čašníkom. Mesiac som robil ako idiot aj v soboty a nedele, ale nakoniec som zistil, že mám možnosť ísť aj niekam inam, takže sme s partiou, v ktorej nebol ani jeden Brit, jazdili trebárs k moru. Netrvalo dlho a zistil som, že sa tam cítim výborne. Zistil som, že v porovnaní so životom v Šahách mám aj veľa peňazí, a tak som si za stopäťdesiat libier kúpil pätnásťročný Ford Anglia. Len si to predstavte, mal som osemnásť rokov, v sobotu som si mohol sadnúť do vlastného auta a vyraziť, kam chcem.

Nechceli ste sa vrátiť?

Keď mali prísť ďalšie prijímačky, volal som s otcom a začal som vymýšľať, že by som na ne vlastne ani nemusel ísť. Otec sa ma pýta: „Ty nechceš ísť na medicínu?“ Hovorím mu: „Chcem, ale vieš, aký je tu krásny život?“ Nakoniec ma horko-ťažko prehovoril aj tým, že mi pripomenul, že som o tom sníval. Tak som sa vrátil, urobil som prijímačky, zobrali ma, pričom z peňazí z Londýna som žil ešte v piatom ročníku. Odísť nebolo úplne ľahké, pretože Turek, ktorý vlastnil reštauráciu, v ktorej som robil, mi hovoril: „Pítr, zostaň tu a dostaneš na starosť bar, nebudeš ani mojím zamestnancom, budeš podnikateľom.“ Bolo veľmi ťažké tomu odolať. A ešte tu bola jedna dôležitá vec: celý Londýn, celé Anglicko bolo plné Čechoslovákov, ktorí emigrovali po okupácii. Všetko bolo krásne a ohromne sa to podobalo na to, o čom písali maďarskí emigranti po roku 1956 – že išli po Viedni a niekto im dal zo sympatie do kabáta čokoládu a podobne. Briti boli k československým emigrantom veľmi priateľskí.

Mali ste po prílete problémy s Verejnou bezpečnosťou?

Jasné, keď som sa vrátil, na pražskom letisku mi okamžite nasadili putá, pretože som sa mal vrátiť už po mesiaci. Spomínam si, ako otec vybehol a kričal: „To je môj syn!“ Nakoniec z toho žiadny veľký problém nerobili.

Nebolo vám ľúto, že ste sa nestali londýnskym kaviarnikom?

Zabudol som na to. Nikdy som o tom spätne nesníval. Bolo to veľmi príjemné, veľa som sa naučil, po anglicky som vedel tak, že keď sme boli prvýkrát v divadle na *Fidlikantovi na streche*, tak som sa na vtipoch smial skôr ako onen Angličan.

Vedeli ste o tom, čo sa deje v Československu?

Áno, o tom sme s ľuďmi, ktorí sa objavili Londýne, debatovali. Lenže bola tu tá medicína.

Vedeli ste, že vás na druhý pokus prijmú, alebo ste sa vracali len na druhé prijímačky?

Šiel som naslepo. Našťastie, otec mal jedného spolužiaka, ktorý sa stal po roku 1968 veľkým zvieraťom a normalizátorom. Ten začal telefonovať, a keď som opäť urobil skúšky, tak ma aj zobrali.

Prečo ste sa radili s otcom, keď ste k sebe nemali blízko?

Asi že som bol slušne vychovaný. Mal som osemnásť a ani som si nevedel predstaviť, že by to bolo inak. Otec nebol zlý, len sme nemali čas nájsť si k sebe cestu. Aj keď bol doma, často sme chodili na návštevu k jeho otcovi, ktorého som už spomínal. Mal maturitu, do Šiah prišiel v roku 1920 ako jeden z oných delegovaných ľudí a pracoval ako úradník. S mojím otcom hovoril po slovensky. V prvej svetovej vojne v bitke pri rieke Isonzo stratil nohu, za čo dostával nejaké peniaze. Stále z neho razilo víno, a keď toho mal v sebe viac, vždy mi tú amputovanú nohu ukazoval. Vysvetľoval mi, že ho to bolí tak, že musí piť. Viete si predstaviť, že som s ním nemal taký dobrý vzťah ako s druhým starým otcom, ktorý bol cukrár. Od neho som utekal domov k starej mame, maminej mame, ktorá ma vždy poľutovala a dala mi krémeš. Zlé to bolo aj preto, že druhá manželka starého otca ho presviedčala, aby ma zobrali k sebe, pretože som talentovaný, ale medzi všetkými tými Maďarmi vraj neskončím dobre. Toľko som po slovensky rozumel, tak som mal strašný strach a utekal som odtiaľ, ako som vládal.